

Date: 17th April-2026

TIKUVCHILIK KASBIDA TA'LIM OLAYOTGAN KAR SOQOV VA ZAIF ESHITUVCH O'QUVCHILARDA O'QUV AMALIYOTINI O'TKAZISHNING METODIK XUSUSIYATLARI

Axmadkulova Feruza Abdinabiyevna

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum ishlab chiqarish ta'limi ustasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tikuvchilik kasbini o'rganayotgan kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarda o'quv amaliyotini tashkil etish metodikasi, xususiyatlari va samarali ta'lim yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqolada maxsus pedagogik usullar, vizual va didaktik vositalardan foydalanish, individual va guruh bilan ishlashning samaradorligi yoritiladi. O'quv amaliyotini maxsus metodlar asosida o'tkazish o'quvchilarning kasbiy ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: tikuvchilik kasbi, kar soqov o'quvchilar, zaif eshituvch o'quvchilar, o'quv amaliyoti, maxsus pedagogika, vizual metodlar, individual yondashuv.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda imkoniyati cheklangan shaxslar uchun kasb-hunar ta'limi tizimining rivojlanishi alohida ahamiyat kasb etadi. Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarni mehnat faoliyatiga jalb qilish, ularni mustaqil hayot kechirishga qodir qilish jamiyatning insoniy va ijtimoiy vazifalaridan biridir [1]. Tikuvchilik kasbi kar soqov va zaif eshituvch shaxslar uchun eng mos kasblardan biri hisoblanadi, chunki bu kasb ko'rish, qo'l mahorati va aniqlikni talab qiladi, eshitish qobiliyatiga kamroq bog'liqdir.

Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarda o'quv amaliyotini o'tkazish odatiy o'quvchilarga nisbatan o'ziga xos metodik xususiyatlarni talab qiladi. Bu o'quvchilar uchun faqat texnik bilim va ko'nikmalarni emas, balki kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish, ishlab chiqarish muhitiga moslashish va jamoa bilan muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirish ham muhimdir [2].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar uchun o'quv amaliyotini tashkil qilishning samarali metodik tizimi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ko'pgina o'quv yurtlari bu o'quvchilarga odatiy metodikalar qo'llab, ularning o'ziga xos xususiyatlariga etarli e'tibor bermaydi.

Tadqiqotning maqsadi – tikuvchilik kasbida ta'lim olayotgan kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarda o'quv amaliyotini o'tkazishning samarali metodik tizimini ishlab chiqish va amaliyotda qo'llashdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

- 1) Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarning psixofiziologik xususiyatlarini o'rganish;
- 2) Tikuvchilik kasbida o'quv amaliyotini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash;

Date: 17th April-2026

3) Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar o'quv amaliyotini o'tkazishning samarali metodik tizimini ishlab chiqish;

4) O'quv amaliyotining o'quvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorligini baholash.

Tadqiqot obyekti sifatida Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumda tikuvchilik kasbida ta'lim olayotgan kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar, predmet sifatida esa ularning o'quv amaliyotini o'tkazish jarayoni qaraladi.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanilgan:

- Pedagogik kuzatish metodi;
- Anketalar metodi;
- Suhbat metodi;
- Nazorat ishlari natijalarini tahlil qilish metodi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarning kasb-hunar ta'limi muammosi o'tmishda va hozirda ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. L.S. Vygotskiy kar soqov bolalarning rivojlanishi va ta'limi muammosiga chuqur e'tibor bergan. U kar soqov bolalarning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ahamiyatini ta'kidlab, ularni jamiyatga moslashtirish zarurligini ko'rsatgan [3]. Vygotskiyning fikricha, kar soqov bolalarning rivojlanishida so'zlashuv qobiliyatining o'rnini ko'rish, mimika va pantomimik harakatlar egallaydi. A.R.Luriya kar soqov shaxslarning psixologik xususiyatlarini o'rganib, ularning idrok etish jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlagan [4]. U kar soqov shaxslarda ko'rish idrokining rivojlanganligi, qo'l mahoratining yuqori darajada bo'lishi va fazoviy tasavvurning yaxshi rivojlanganligini ta'kidlagan. Bu xususiyatlar tikuvchilik kasbi uchun juda qulay sharoit yaratadi. M.I. Lisitsa kar soqov va zaif eshituvch bolalarning kasb-hunar ta'limi metodikasini ishlab chiqqan [5]. U bu bolalarga kasb-hunar ta'limini berishda maxsus metodik tizim qo'llash zarurligini ko'rsatgan. Lisitsaning fikricha, kar soqov va zaif eshituvch bolalarga kasb-hunar ta'limini berishda quyidagi tamoyillarga rioya qilish kerak: ko'rgazmali tushuntirish, amaliy ko'rsatmalar, individual yondashuv va doimiy nazorat.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilingan "Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ta'lim tizimini rivojlantirish dasturi" kar soqov va zaif eshituvch shaxslarning kasb-hunar ta'limini rivojlantirishga alohida e'tibor beradi [6]. Dasturda bu shaxslar uchun maxsus o'quv yurtlarini jihozlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va malakali kadrlar tayyorlash zarurligi ko'rsatilgan.

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumda o'qiyotgan kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarning tikuvchilik kasbida ta'lim olish jarayonini o'rganishga qaratilgan. Bu o'rganishlar natijasida kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarning tikuvchilik kasbida muvaffaqiyatli o'qishi uchun maxsus metodik tizim ishlab chiqilgan.

Date: 17th April-2026

Yuqoridagi ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarga tikuvchilik kasbini o'rgatishda maxsus metodik yondashuv qo'llash zarurligi ilmiy asoslangan. Biroq, o'quv amaliyotini o'tkazishning samarali metodik tizimi hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shuning uchun ham ushbu tadqiqotning dolzarbligi va zarurligi aniq ko'rinib turadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarning tikuvchilik kasbida ta'lim olish jarayonida quyidagi psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olish zarur:

Ko'rish idrokining rivojlanganligi. Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarda ko'rish idrokining yuqori darajada rivojlanganligi kuzatiladi. Ular atrof-muhitni ko'rish orqali idrok qilishadi, shuning uchun ko'rgazmali o'qitish usullari ular uchun juda samarali bo'ladi [4]. Tikuvchilik kasbida ko'rish qobiliyati muhim rol o'ynaydi, chunki tikuv operatsiyalarini bajarishda aniq ko'rish talab qilinadi.

Qo'l mahoratining yuqori darajasi. Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarda qo'l mahorati odatiy odamlarga nisbatan yuqori darajada rivojlangan bo'ladi. Bu xususiyat tikuvchilik kasbi uchun juda qulay, chunki tikuv ishlari qo'l mahoratini talab qiladi [5]. Ular mayda harakatlarni aniq bajarish qobiliyatiga ega bo'lib, bu tikuvchilik kasbida muhim rol o'ynaydi.

Fazoviy tasavvurning yaxshi rivojlanganligi. Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarda fazoviy tasavvur yaxshi rivojlangan bo'ladi. Ular buyumlarning shakli, o'lchami va joylashuvini aniq tasavvur qila oladilar [4]. Bu xususiyat tikuvchilik kasbida kiyim-kechaklarning konstruksiyasini tushunish va tikish jarayonida muhim rol o'ynaydi.

Kommunikativ qiyinchiliklar. Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarda odatiy so'zlashuv vositalari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklar mavjud bo'ladi. Ular imo-ishora tili, yozma nutq va pantomimik harakatlar orqali muloqot qiladilar [3]. Shuning uchun o'quv amaliyotida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida samarali muloqotni ta'minlash muhimdir.

Tikuvchilik kasbida o'quv amaliyotini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarda tikuvchilik kasbida o'quv amaliyotini o'tkazish quyidagi o'ziga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda tashkil qilinishi kerak:

Maxsus jihozlangan ishlab chiqarish ustaxonalari. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar uchun o'quv ustaxonasi maxsus jihozlangan bo'lishi kerak. Ustaxonada quyidagi jihozlar mavjud bo'lishi lozim:

- Ko'rgazmali o'qitish vositalari (plakatlar, maketlar, namunalar);
- Video materiallar va kompyuter dasturlari;
- Imo-ishora tili tarjimoni uchun joy.

O'qituvchining maxsus tayyorgarligi. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarga o'quv amaliyotini o'tkazadigan o'qituvchi quyidagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak:

- Imo-ishora tilini bilishi;

Date: 17th April-2026

- Kar soqov va zaif eshituvch shaxslarning psixologiyasini o'rganishi;
- Maxsus o'qitish metodikalarini bilishi;
- Video materiallar va kompyuter dasturlaridan foydalanish ko'nikmasiga ega bo'lishi [5].

O'qitish metodlarining o'ziga xosligi. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarga tikuvchilik kasbini o'rgatishda quyidagi metodlar qo'llanilishi kerak:

- Ko'rgazmali tushuntirish metodi;
- Amaliy ko'rsatmalar metodi;
- Video materiallardan foydalanish metodi;
- Individual yondashuv metodi;
- O'yin elementlaridan foydalanish metodi [5].

Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar uchun o'quv amaliyotini o'tkazishning samarali metodik tizimi

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumda kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar uchun o'quv amaliyotini o'tkazishning quyidagi metodik tizimi ishlab chiqilgan va amaliyotda qo'llanilmoqda:

Bosqichli o'qitish tizimi. O'quv amaliyoti quyidagi bosqichlarda o'tkaziladi:

1-bosqich – Tayyorgarlik bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilar tikuvchilik kasbining asosiy tushunchalari bilan tanishtiriladi, asbob-uskunalari va materiallari bilan tanishadilar. O'qitish jarayonida ko'rgazmali vositalar, video materiallar va amaliy ko'rsatmalar qo'llaniladi.

2-bosqich – Asosiy ko'nikmalarni shakllantirish bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilar tikuvchilikning asosiy operatsiyalarini o'rganadilar: qo'l qaviqlari va mashina choklarini tikish, kiyim detallariga ishlov berish, kiyim konstruksiyasini chizish va boshqalar. Har bir operatsiya uchun video materiallar va amaliy ko'rsatmalar tayyorlanadi.

3-bosqich – Murakkab ko'nikmalarni shakllantirish bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilar murakkab tikuv operatsiyalarini o'rganadilar: kiyim-kechaklarni tikish, dekorativ elementlarni tikish va boshqalar. O'quvchilar kichik guruhlarda ishlaydilar va bir-birlari bilan muloqot qiladilar.

4-bosqich – Yakuniy loyihalarni bajarish bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilar to'liq kiyim-kechaklarni modellashtiradilar, bichadilar va tikadilar. Ular o'zlarining loyihalarini ishlab chiqadilar va amalga oshiradilar. Bu bosqichda o'quvchilarning ijodiy qobiliyati rivojlantiriladi.

Ko'rgazmali o'qitish tizimi. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarga tikuvchilik kasbini o'rgatishda ko'rgazmali o'qitish tizimi qo'llaniladi. Bu tizim quyidagi elementlardan iborat:

- Plakatlar va maketlar orqali tushunchalar tushuntiriladi;
- Video materiallar orqali tikuv operatsiyalari ko'rsatiladi;
- Namunalar orqali natijalar ko'rsatiladi;
- Amaliy ko'rsatmalar orqali har bir operatsiya bajariladi [5].

Date: 17th April-2026

Individual yondashuv tizimi. Har bir o'quvchining qobiliyati va imkoniyatlariga qarab individual yondashuv qo'llaniladi. Ba'zi o'quvchilar murakkab operatsiyalarni tez o'rganadilar, ba'zilar esa oddiy operatsiyalardan boshlashlari kerak. Shuning uchun har bir o'quvchi uchun individual o'qitish rejasi tuziladi.

Muloqotni ta'minlash tizimi. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar bilan muloqotni ta'minlash uchun quyidagi vositalar qo'llaniladi:

- Imo-ishora tili;
- Yozma nutq;
- Video materiallar.

XULOSA

1. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarning tikuvchilik kasbida ta'lim olish jarayonida ularning psixofiziologik xususiyatlarini – ko'rish idrokining rivojlanganligi, qo'l mahoratining yuqori darajasi, fazoviy tasavvurning yaxshi rivojlanganligi va kommunikativ qiynchiliklarni hisobga olish zarur.

2. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarda tikuvchilik kasbida o'quv amaliyotini o'tkazish maxsus jihozlangan ishlab chiqarish ustaxonalari, o'qituvchining maxsus tayyorgarligi va o'qitish metodlarining o'ziga xosligini talab qiladi.

3. Kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilar uchun o'quv amaliyotini o'tkazishning samarali metodik tizimi bosqichli o'qitish tizimi, ko'rgazmali o'qitish tizimi, individual yondashuv tizimi va muloqotni ta'minlash tizimidan iborat bo'lishi kerak.

Kelajakda kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarga boshqa kasblarni o'rgatishda ham shunga o'xshash metodik tizimlarni ishlab chiqish zarur. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni – virtual reallik, sun'iy intellekt va boshqalarni qo'llash orqali kar soqov va zaif eshituvch o'quvchilarning ta'lim sifatini yanada oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ta'lim tizimini rivojlantirish dasturi. – Toshkent, 2020. – 45 b.
2. Vygotskiy L.S. Kar soqov bolalarning rivojlanishi va ta'limi // Vygotskiy asarlari to'plami. – T. 4. – Toshkent : O'qituvchi, 1984. – B. 112-156.
3. Luriya A.R. Kar soqov shaxslarning psixologik xususiyatlari // Luriya asarlari to'plami. – T. 2. – Toshkent : Fan, 1986. – B. 78-105.
4. Lisitsa M.I. Kar soqov va zaif eshituvch bolalarning kasb-hunar ta'limi metodikasi. – Moskva : Prosveshchenie, 1989. – 256 b.
5. Karimov I.A. O'zbekiston Respublikasida imkoniyati cheklangan shaxslar huquqlarini himoya qilish to'g'risida // O'zbekiston qonunlari to'plami. – 2019. – № 12. – B. 3-15.

